

Саша Мијалковић
Криминалистичко-полицијска академија
Београд

УДК: 323.1:355.02
Прегледни рад
Примљен: 2. 7. 2012.

Горан Амићић
Висока школа унутрашњих послова
Бања Лука (Република Српска)

ЕКСТРЕМНИ НАЦИОНАЛИЗАМ И БЕЗБЕДНОСТ САВРЕМЕНОГ ДРУШТВА

Етничке групе карактеристичне извесним колективним идентитетима у чијој су основи језик, вера, раса и земља порекла с њеном културом и обичајима. Како се етнички идентитети међусобно разликују, у мултинационалним и мултирелигијским друштвима постоји латентна опасност од рађања идеологија које заговарају етничко дискриминарање, угрожавање безбедности припадника других етничких група, промену уставног поретка и отцепање делова територија суверених држава ради стварања нових држава или пријашњања другим државама. Поред колективне дискриминације и грубог кршења људских права, такве појаве неретко праћу извесно појединачно и колективно насиље – тероризам, (грађански) ратнови, геноцид, ратни злочини и друго међуетничко насиље. Осим изразите нетолерантности, овакве идеологије пројашњавају партикуларизацију друштва по етничким, верским и расним критеријумима. С обзиром на то да је у њиховој основи величање сопствене и негирање туђе националне идентитете, с њавом се називају екстремно националистичким. С тим у вези, у раду је учињен осврт на одређење и типологизацију национализма, на његове последице по безбедност савременог друштва, као и на савремену социјалну реакцију на овај проблем друштвене безбедности.

Кључне речи: етнички, национални идентитети, екстремизам, национализам, безбедност

Увод: о идентитету етничких група

У разматрању национализма неопходно је поћи од појмова нације и националног идентитета, а пре свега од појма етничитета. Наиме, етнички (етнич-

---

* Овај рад је резултат реализовања научноистраживачког пројекта под називом *Развој институционалних капацитета, стандарда и процедура за сувојственање организованом криминалу и тероризму у условима међународних интервенција*. Пројекат финансира Министарство науке и просвете Републике Србије (бр. 179045), а реализује Криминалистичко-полицијска академија у Београду (2011–2014). Руководилац пројекта је проф. др Саша Мијалковић.

ка *тpуја*) је „део друштва који се од његове већине разликује по *колективном идентитету*, који чини нека комбинација следећих одредница: језик, вера, раса и земља порекла с њеном културом и обичајима“ (Хараламбос, Холборн, 2002: 223, 273), „али и схватање и дефинисање стварности на начин који укључује веровања, вредности и симболе помоћу којих појединци осмишљавају своје акције и понашања“ (Коковић, Лазар, 2003: 49) (*етнички ѿемѿераменѿ и менѿалиѿеѿ*). Тако себе виде и доживљавају и њени припадници.¹

Нација је шира друштвена заједница која настаје по основу заједничког живота мноштва људи на одређеној територији, а заснива се на економском и културном јединству и осећајима повезаности, солидарности и припадности истом националном идентитету. Припадници нације могу да имају заједничко етничко порекло (један народ, нпр. Јапан), или да потичу из више земаља (више народа, нпр. САД).² Државе једне нације називају се националним државама. Припадници једне нације могу да живе у више различитих држава, и обрнуто.

„*Идентитет* је свесни или несвесни доживљај суштинске самоистоветности и континуитета *власитиоѿја* током дужег времена, без обзира на његове мене у различитим периодима и околностима. *Осећање личноѿ идентитетѿа* засновано је на два истовремена запажања: запажања самоистоветности и непрекидности човековог постојања у времену и простору и опажања чињенице да други људи то запажају и признају. Различити субјекти могу да буду идентични уколико имају једнаке одређујуће особине“ (Требјешанин, 2001: 179, 226–227). То је „осећај сопствене припадности која се развија процесом диференцијације, и то давањем одговора на питања: *ко сам, ѿде сам, коме ѿриѿадам*.“ Постоји *етнички идентитет* (повезаност појединца и групе са етницитетом), *социјални идентитет* (повезаност са идентитетом друштвене групе), *културни идентитет* (повезаност са културом друштва), персонални и колективни идентитет итд. (Коковић, 2002: 164–165).

---

¹ Основне етничке групе су хорда, род, племе, народ и нација, а њихове заједничке доминантне одреднице су *језик* и извешан *колективни идентитет*. (Види и – Шкорић, Соколовска, Лазар, 2008).

² Реч *нација* потиче од латинског глагола *nasci*, што значи *родиѿи се*. Настала је на европским универзитетима у средњем веку и означавала је групе студената који су дошли да студирају из исте регије или покрајине. Сврха груписања била је узајамна зашита и сарадња међу члановима док студирају далеко од свог краја. На челу сваке нације био је *proctor*, који је биран на период од једног месеца (Универзитет у Паризу) до године дана (Универзитет у Болоњи). Универзитет у Болоњи је место где су формиране прве нације, којих је било четири: Ломбадра, Тоскана, Романа и Ултрамонтана. Студенти из Болоње нису имали потребу за посебном организацијом и нису припадали нацијама. Реч *народ* потиче од речи *demos*, изведенице од *deme*, што су биле земљишне јединице чији су власници *demoti* сачињавали *demos*. Демократија није подразумевала владавину народа, него само оних слободних који су учествовали у својини земље (Соколовић, 2006: 8).

У том смислу, *национални идентитет* је део социјалног идентитета, односно скуп свих обележја националног бића – државе и њеног друштва које живи унутар и ван ње а које се са њом поистовећује, по којима се недвосмислено препознају и разликују од других држава и њихових друштава. Истовремено, то су и субјективни осећаји блискости и припадности држави и друштву, те осећаји дужности промовисања, унапређења и заштите друштвених и државних вредности и интереса. Реч је о рационалном и емотивном поистовећивању јединке и група са глобалним националним колективом.

Осим националног јединства, функција националног идентитета је и препознатљивост националног бића (друштва и државе). Тиме појединци и колективи задовољавају одређене егзистенцијалне потребе, осећају се делом целине, сигурнијим и са извеснијом будућношћу. Циљ националног идентитета је и превазилажење различитости међу члановима друштва стварањем свести о припадности једној нацији која има јединствене вредности и интересе. Због тога се назива још и *националним осећањем*.³

Као друштвена вредност (*идентитетизам*), национални идентитет се промовише у оквиру тзв. *културног национализма*⁴ и разликује се од колективног и индивидуалног *деструктивног национализма*. Његова повезаност са *националним менталитетом* и *културом* значајна је за социјални, културни, политички и економски развој, демократизацију, владавину права, међународне односе и друге факторе безбедности људи и држава.

Међутим, евроинтеграције у другој половини XX века довеле су у питање његов значај: „евидентна је забринутост многих европских народа од могућег губљења идентитета, па је ово питање почело да се разматра као озбиљна невојна претња безбедности нације.“ (види – Weaver, 2000: 29–55). Стога се рађају идеологије које заговарају антиглобализацију и потенцирају партикуларизацију глобалног друштва, чак и друштава у оквиру појединих држава, подстичући на тај начин *етничко дистанцирање*.⁵

³ „Платон је у својој *Републици* навео да будућим грађанима треба рећи да су рођени од тла свога града, који је у ствари њихова мајка, и да су њихови земљаци њихова браћа – другачији по природи од синова других градова. Мит о Мајци Земљи или о отаџбини је сматран неопходним да би се направила основа за идентитет града, за његово јединство и јединственост.“ (Hassner, 1997: 57).

⁴ *Културни национализам* је идеја одбране културе културом, тј. стварање снажног осећаја самоидентификације наглашавањем заједничких обележја попут језика, вере, историје и умањивањем значаја осталих веза који би могле да угрозе то јединство. Функционише унутар постојећих држава, с циљем унапређења, а не рушења постојећег поретка (Roe, 2010: 200).

⁵ „*Етничка дистанца* је степен етничке одвојености, различитости и удаљености између појединаца или група у оквиру вишенационалне заједнице. Од ње треба разликовати *социјалну дистанцу*, која се односи на друштвене различитости и удаљености појединаца, група или слојева

Наиме, „национални идентитет је део социјалног идентитета који у услови-ма глобалне нестабилности врло лако прераста у водећи сегмент социјалног идентитета. Он произилази из осећаја етничке припадности. Уколико на једном простору егзистира више националних група, реално је очекивати да ће се, због различитих оквира идентификације развити и осетљивост на разлике. Управо то разликовање на релацији ми – они представља фактор учвршћивања националног идентитета и непрестаног учвршћивања разлика у свести оних који преузимају различите националне идентитете. Практично, најјача идентификација са сопственом групом се развија када границе међу групама постану непропусне, када статусни односи постану нестабилни, а када се међусобне разлике доживљавају као нелегитимне.“ (Миладиновић, 2006: 208).

Многе од таквих идеологија некритички величају вредности и интересе друштвених група које их пропагирају и нетолерантне су према другим етничким и религијским групама. С обзиром на то да је у њиховој основи национални идентитет, с правом се називају *националистичким*. Уз то, националисти су неретко и *експремистички* настројени, јер их одликују схватања и понашања која карактеришу егоцентричност, нетолерантност, неумереност и искључивост у постављању политичких циљева и интереса и у спремности на употребу насилних метода и средстава ради њиховог остварења и достизања. Отуда је и јасно порекло и значење синтагме *експремни национализам*.

1. Појам и типови национализма

Бројна су одређења национализма. Заједничко за највећи број њих је то да је *национализам* „идеологија, идејни састав, доктрина, представа о свету која служи стварању, мобилизацији и интеграцији већег солидарног савеза (званог нација), али пре свега легитимацији нововековне политичке власти. Отуда национална држава с могуће хомогеном нацијом постаје темељније проблем национализма.“⁶

Традиционално, национализам се везује за извесно „буђење“ етничких, верских и расних група, њихово право на властиту државу, заједнички идентитет на бази националне свести и осећаја патриотизма, заједништво на бази једног јези-

---

друштва (дистанца између социјалних идентитета), као и *културну дистанцу*, која се односи на културне различитости и удаљености друштвених субјеката (дистанца између културних идентитета). У ужем смислу, етничка дистанца изражава степен блискости коју нека особа прихвата са припадницима других етничких заједница.“ (Лазар, Коковић, 2005: 251; Коковић, 2002).

⁶ „Стога је и *нација* „замишљени поредак“ који се развија посезањем за традицијама етничког владатељског савеза и поступно се помоћу национализма и његових присталица ствара као суверена јединица деловања. Одатле у заблуду води схватање да нација производи национализам. Стварност је, заправо, обрнута.“ (Wehler, 2005: 15).

ка, културе и религије. Заправо, реч је о друштвеном феномену који има корене у старијим облицима или дубљим слојевима групног идентитета и међугрупног односа. Отуда и теорија о етничким коренима нације, односно о томе да је нација модеран наставак етнице, нова формула приближавања елитних и доњих слојева друштва путем мобилизације етнице на основи вернакуларног језика, а национализам је нова варијанта митологије. По модернистима, нација је продукт индустријализације, политичке демократизације, масовног образовања и медија, али и национализма – идеологије која „измишља“ нацију (Абазовић, 2006: 15).

Кроз националну хомогенизацију и фетишизацију националних интереса, национализам је био основна матрица конституисања политичког простора и легитимитета власти од почетка XIX до краја XX века (један народ, једна држава, један вођа, заједнички – национални интерес). Стога је и допринео стварању националних држава. У већини посткомунистичких држава евидентна је својеврсна ренесанса национализма, који је постао нова политичка технологија владајућих политичко-управљачких олигархија и њиховог настојања да задрже уздрману власт и поврате изгубљени легитимитет. Заправо, више је био малигни национализам, који се редукује на интересе политичких елита (*нациокрајије*) (Тркуља, 1995: 44–45).

У погледу квалитативне оцене национализма, приметна су два опречна схватања. Према првом, национализам је у основи позитивна појава која се генерално манифестује као љубав према сопственом друштву и његовим вредностима, тј. као осећај припадности нацији. Истовремено, могућа је и појава величања вредности сопствене нације на рачун потцењивања, вређања, распривања мржње, негирања и/или уништења вредности других нација и етничитета. У првом случају реч је о тзв. *йозивийном национализму* (патриотизму, родољубљу), а у другом о тзв. *нејайивном* (екстремном, деструктивном, ултра-, радикалном) национализму, односно о тзв. национал-шовинизму (упореди – *Нација и национализам*, 1993: 711–715; Гиденс, 2003: 443–449).

Према другом гледишту, национализам је деструктивна појава, односно „тендеција да се интереси једне нације остваре на рачун интереса друге нације или других нација“ (*Национализам*, 1989: 270).⁷ Према томе, „немогуће је разликовати позитивни од негативног национализма, већ само национализам који детерминишу четири веровања: у превасходну потребу припадања једној нацији; у вредност онога што је наше само зато што је наше; у превагу захтева нације су-

---

⁷ „Национализам је: 1. шовинистичка или заинтересована идеологија или култ „сопствене“ нације, а у име нације као апстракције и за рачун агресивних и уских класних интереса; 2. доктрина о националној искључивости и изолованости; 3. покрет или тежња ка националној независности и 4. политички принцип чији је динамизам у улози или преувеличавању националне стварности или крећања.“ (*Национализам*, 1966: 692).

очену са супротним захтевима и у погледу власти и лојалности“ (Берлин, 1990: 7, наведено према: Тркуља, 1995: 49). Дакле, „национализам није љубав према властитој нацији, него мржња према туђој нацији.“⁸

Значи, док је полемично да ли је национализам позитивна појава, неспорно је да он (може да) има негативне конотације, с тим што у том случају поједини научни ауторитети користе само израз национализам, док му други додају придев којим се наглашава његова деструктивност.

У погледу типологизације појавних облика национализма, такође не постоје јединствена гледишта и такође су присутна два опречна схватања. Према једном, национализам не може да се класификује: „национализам је сложена и веома кохерентна појава. Облици његовог манифестовања су веома различити, од нпр., концентрационих логора или масовних силовања жена другачијег идентитета, до оних веома прикривених, готово не приметних. Значи, национализам има више слојева (узрочно-последично повезаних нивоа), који се не могу одвојити једни од других, зависно од количине присутне мржње и спремности да се другом и другачијем нанесе патња и бол. Стога је исправније говорити о слојевима – нивоима национализма.“ (Соколовић, 2006: 279–280).

Ти слојеви национализма су:

1. *мржња према другима* – најочигледнији, површински ниво национализма (нпр., мржња нациста према Јеврејима, Ромима, комунистима). Иза њега увек стоји љубав према „својима“. Он је извор преостала два нивоа национализма. То је, унутар себе, најслојевитији извор национализма: од недостатка толеранције, поштовања и љубави према другима, допуњене непоштовањем, несимпатијама и нетолеранцијом, преко мржње према само појединим елементима идентитета других као таквих, до њиховог истребљења, било из видокруга било физичког;

2. *аутионационализам* – мржња према припадницима властитог националног идентитета, првенствено према онима који не задовољавају критеријуме из претходног нивоа национализма: „они који не мрзе друге нису довољно наши – наше властите лоше треба мрзети као и друге“ (нпр., мржња екстремних косовских Албанаца према Албанцима који су остали лојални грађани Републике Србије и наставили да раде у државним органима и службама безбедности). Неретко, „наши

---

⁸ „Ако је тачно да су крајности ближе једна другој него средини, и ако су љубав и мржња две крајности, онда се то нигде не потврђује тако очито као у национализму: ништа се тако интензивно не воли као властита нација и ништа се не мрзи с таквом страшћу као туђа нација. Истина је и да су људи спремни умрети, у далеко већем броју, из љубави према апстрактној заједници – нацији, невољни да живе са другима другачијег социјалног идентитета. Дода ли се томе да је из спремности да се из љубави према властитој нацији да живот произашла и способност да се одузме живот другоме, онда је национализам дефинитивно изгубио изгледе да добије атрибут трагичног, а много ближи да буде окарактерисан злочиначким.“ (Соколовић, 2006: 279–280).

лоши“ су непосреднији и привлачнији објект мржње него „други“. Ово је, свакако, много дубљи слој национализма: његов објект нису само они који су дати да не буду прихваћени јер су странци, него и они који су дати да буду изопштени, јер прихватају странце и

3. *интroversирани национализам* – мржња према властитом, најчешће етничком идентитету је најдубљи, најтужнији и најмизернији слој национализма и коначна консеквенца претходна два. Његов прелазни облик, из аутонационализма у интroversирани, каткада налазимо код оних који долазе из дуалног идентитета. Мржња према једном делу властитог идентитета само је консеквенца хипертрофирани, артифицијелне љубави према другом. Интroversирани национализам је, међутим, много сложенија појава. Његов извор се не налази у дуалном идентитету нити се њиме може објаснити. Дуални идентитет је само жртва, можда најнепосреднија, овог слоја национализма. Извори интroversираног национализма налазе се у хијерархијском односу између различитих социјалних идентитета. Потискивање властитог идентитета, најчешће допуњено хипертрофираним прихватањем неког другог, најтеже је уочљив, најскривенији, најдубљи, али и најтужнији облик национализма као тоталитарне репресије над идентитетом индивидуе. Најтеже је препознатљив слој национализма јер се прикрива и испољава на површини као љубав према неком другом (супериорнијем) социјалном идентитету, док се према сопственом (инфериорнијем) идентитету гради однос мржње, стида или једноставног потискивања и прикривања. Од вољне промене идентитета разликује се по томе што у другом случају нема мржње, стида или намерног потискивања старог идентитета, али ни хипертрофирани љубави према новом идентитету. Интroversирани национализам је заиста мутација живота (нпр., Срби који су примили ислам за време турске владавине одрицали су се своје вере, имена и презимена, крсне славе, музике, кухиње, обичаја, а многи су приступали турској војсци. Многи њихови потомци данас себе називају Бошњацима и екстремистички су настројени према Србима, Републици Србији и Републици Српској).⁹

Према другом схватању, могуће је разликовати више различитих типова национализма, и то:

---

⁹ Дубина ових слојева национализма је обрнуто пропорционална степену њихове манифестности: најдубљи слој се најмање манифестује, прикривен је и коначна је фаза у развоју национализма. Разликују се и по степену у којем се испољавају као мржња (према „другима“) и као љубав (према „нашима“): на површини су они код којих је мржња манифестна, а најдубљи су они који се манифестују у облику љубави. И у једном и у другом случају суштина стоји наспрам њих: ни мржње према другој нацији не би било без хипертрофирани љубави према властитој, као што ни хипертрофирани љубави према туђој не би било без мржње према властитој нацији (Соколовић, 2006: 285–286).

1. *униитаризам* – тежња ка јединству на бази истоветности, тежња да се више држава претвори у јединствену државу, да се више заједница уједини у јединствену заједницу;

2. *сејарайизам* – тежња за отцепљењем из неке заједнице у којој једна нација фаворизује и намеће своје интересе другој нацији, а манифестује се као:

2. 1. *сецесионизам* – најдрастичније испољавање екстремизма у међунационалним односима кроз сепаратизам уз оружаном насиље (уже одређење), односно тежња ка издвајању одређене националне или државне целине из шире организације (федерације, конфедерације, заједнице независних држава), у коју је била добровољно укључена (шире одређење);

2. 2. *иредентизам* – посебни облик сепаратизма којим се изражава тежња ка присаједињењу неке области, која је под туђином, земљи или држави којој би, по праву на самоопредељење, требало да припада (Тркуља, 1995: 47–49; Мијалковић, Милошевић, 2011: 266–269).

Такође, у теоријама савремених друштвених наука постоје бројни покушаји да се у виду периодизација и класификација унесе ред у разноликост појавних облика национализма. Тако се сматра да историју национализма карактерише неколико раздобља, и то:

1. *унијетрајивној национализма*, који започиње почетком XIX века и траје до 1870. године;

2. *дисрујивној национализма*, који траје од 1871. до 1900. године;

3. *ајресивној национализма*, од 1900. до 1945. године и

4. *савременој национализма*, од 1945. године (Snyder, 1968, наведено према: Тркуља, 1995: 49).

Слична је и следећа типологизација национализма на:

1. *унијетрајивној*, којим се „унутардржавном револуцијом“ у постојећој држави ствара национална држава (нпр., Енглеска, Француска);

2. *унификацијски*, национализам уједињења више одвојених делова етнија (нпр., Италија);

3. *сецесионистички*, распад вишенационалних држава (нпр., СФРЈ) и

4. *ирансферни* национализам – преношење европско-америчког модела национализма на друге етнице широм света (нпр., Јапан, Кина, Јужна Африка, деколонизациона политика) (Wehler, 2005: 68–69).

Најзад, ваља нагласити и то да се данас ствара калеидоскопска разноврсност облика национализма: религиозни, конзервативни, либерални, фашистички, комунистички, културни, политички, протекционистички, интеграционистички, сепаратистички, иредентистички, регионалистички итд. Ипак, у социолошкој, криминолошкој, правној, политичкој и безбедносној теорији и пракси најчешће се говори о:

– национал-шовинизму (екстремном, радикалном или ултранационализму), тј. екстремизму у односима припадника различитих нација кроз некритичко величање своје нације уз отворено потцењивање, вређање и расприривање мржње према другим нацијама. Он, у условима рата или већег насиља, добија одлике *нацизма*. Манифестује се као *сејарайизам*, *иредениизам* или *униитаризам*;

– клерошовинизму и верском фанатизму. Клеро(верски)шовинизам¹⁰ је злоупотреба вере и цркве у политичке сврхе и некритичко величање своје религије и вере, уз отворено потцењивање, вређање и расприривање мржње према припадницима друге религије и вере, као и ради преотимања верника од друге религије (*ипрозелитизам*). Нарочито је опасан у комбинацији са националним шовинизмом, када често води у међуверске сукобе, тј. грађанске ратове (нпр. у некадашњој Босни и Херцеговини). *Верски фанатизам* је вршење тешких злочина услед заслепљености деструктивном (псеудо)верском идеологијом и шовинизмом и о

– регионалном њарџикуларизму (регионалном шовинизму или сејарайизму), тј. о тежњи ка издвајању појединих региона једне државе у засебне целине, што је могуће независније од средишта државе и других региона, независно од националне и религијске припадности становништва које живи у региону, а на бази тзв. регионалног идентитета (упореди са – Wehler, 2005: 14–15; Савић, Делић, Илић, 1998: 73–80; види и – Трипковић, 2002: 5–16).

Приклањање било којем од ова два приступа не намеће дилему о штетним ефектима национализма. Стога ћемо у даљем делу рада настојати да идентификујемо његове угрожавајуће последице.

3. Екстремни национализам као претња безбедности друштва

Национални идентитет је често повезан са различитим појавама угрожавања безбедности друштва, па су тако евидентни случајеви: *ујрожавања идентитетџеџа* (нпр., ускраћивање права на слободу вероисповести), *ујрожавања манифестџације идентитетџеџа* (нпр., рушење верских и културних објеката и историјских споменика), *односно ујрожавања џојединаца и колекџива збоџ њиховџ*

---

¹⁰ Назива се још и *релиџјским национализмом*. То је форма политизовања религије, по којој је религија основа за политичко просуџивање и идентитет, и по којој је политика религијска обавеза. У крајњем случају, религијски националисти могу да делују као фундаменталисти или терористи. Кључне одлике овог национализма су: противљење било којој форми секуларног друштвеног уређења уз квазирелигијско интерпретирање пожељног политичког поретка; присилно негирање индивидуалног у корист колективног идентитета, уз нетолеранцију, дискредитацију, ниподштавање и наметање норми мањинама; мобилизација присталица позивањем на „светост“ циљева; уређење друштва по религијској доктрини и увођење сталеза по разним критеријумима. Абазовић, Д.: *Исџо*, стр. 17, 22–23.

идентитет (нпр., дискриминација, физичко насиље, тероризам или рат против припадника друге етничке или верске групе).

После Другог светског рата, у коме је геноцидна пракса доживела кулминацију у дотадашњој историји, постало је јасно да је питање екстремног национализма неодојиво од питања (угрожавања) идентитета и безбедности друштвених група и држава: „безбедност друштва везана је за његов идентитет, јер је опстанак друштва питање опстанка идентитета – кад изгуби идентитет, друштво није преживело. Тако је идентитет оправдано постао безбедносно питање, питање високе политике којом се штити друштвена безбедност.“ (Weaver, 2000: 366, 368; види и – Monahan, 2008; McSweeney, 1999).

Разлози за тако нешто били су итекако оправдани: „пораст етничких тензија и извесна непредвидљивост избијања етничких сукоба највећим делом управо и проистичу, с једне стране, из сложености националног идентитета а, с друге, из специфичности конкретних историјских збивања, која у одређеном периоду постају веома погодна за јачање овог идентитета на рачун других облика колективне идентификације људи. У основи, та два разлога се, али увек на особен начин у сваком посебном случају, сустичу у појави *национализма*.“¹¹

Стога се и с правом сматра да је сваки вид екстремног национализма негација правног поретка, демократије и људских права – речју – озбиљна претња безбедности појединца, друштва и државе, па и међународне заједнице. Управо зато о корелацији екстремног национализма и безбедности колектива постоје многе теорије, попут биолошких (о „вишим и нижим“ расама), сукоба цивилизација, културног империјализма, културне преминације, новог светског поретка итд. Доводе се и у везу са бројним угрожавајућим појавама, попут сегрегације, апартхејда, (нео)расизма и ксенофобије, етничких и верских конфликта; демографских експлозија и импозација; добровољних и присилних – легалних и илегалних миграција; „етничког чишћења“ и геноцида; урбицида; политицида; културоцида; асимилације мањина; прозелитизма, верског и идеолошког фанатизма; сепаратизма; неоколонијализма и претензија ка територијама других држава; економског расизма; дискриминације и насиља према полним, родним и сексуалним мањинама итд.

Екстремни национализам неретко подстиче политичко насиље које се манифестује као претња силом, принуда, притисак, психофизичко злостављање, поли-

---

¹¹ Ово потврђује и одређење главних поставки или „језгрених доктрина“ идеологије национализма према А. Смиту, а оне су следеће: 1) свет је подељен на нације, од којих свака има своју индивидуалност, историју и судбину; 2) нација је извор целокупне политичке и друштвене моћи, а лојалност нацији изнад је сваке друге привржености; 3) људска бића морају се поистоветити с нацијом уколико желе слободу самоостварења и 4) нације морају бити слободне и безбедне ако се жели владавина мира и правде у свету (Трипковић, 2005: 101; види и – Јањић, 2009).

тичко убиство, атентат и диверзија, насилни протести, побуне, нереди, немири, тероризам, субвенција, репресија, терор, устанак и рат (Насиље, 1993: 735–736). У најширем обиму, испољава се као *културно насиље*, злоупотребом културе за оправдање или легитимацију директног или структурног насиља.¹² Даље, изражен је и проблем *културоцида* (*културног чишћења*) када се, ради уништавања друштвеног идентитета, уништавају манифестације друштвене културе, нпр., верски објекти, културни споменици, библиотеке, музеји, гробља итд. (Рое, 2010: 197). Назива се још и *еџноцидом* (уништавање етничког идентитета). Циљ тога може да буде и превођење припадника једне нације у другу (*асимилација*), односно превођење припадника једне вере у другу (*џрозелиџизам*) или њихово расељавање са одређене територије које, уколико је комбиновано са масовним убијањем оних који не желе да се раселе или асимилирају (*џеноцид*), прераста у *еџничко чишћење*. Слично томе, неке друштвене групе остварују општу превласт (предоминацију) над другим групама, уз изражену националну неправедност и привилегованији положај у односу на њих (*хеџемонија*).

Раздори између етничких, верских и културних група често резултирају насиљем, чији су најопаснији видови етничко чишћење и геноцид. Ако такво стање резултира борбом за отцепење, оно прети да прерасте и у питање политичке безбедности државних система. Угрожавања су већа у ситуацијама тзв. „ефекта бабушке“ – уситњавања већих територијално-политичких целина, па чак и до малих, тешко одрживих политичких ентитета. Проблеми раздора једне заједнице најчешће имају тенденцију интернационализације, нарочито када угњетавана и обесправљена етничка група тражи помоћ и подршку „матичне државе“ или међународне заједнице. То актуелизује и бројне нерешене територијалне неспоразуме, што може да подстакне и освајачке ратове (Muller, 2003: 54–55; Мијалковић, 2010: 119–136).

Посебан облик насиља заснован на национализму јесте тероризам, и то посебно тзв. етнички и верски мотивисаних сепаратиста, иредентиста или унитариста у којем страдају припадници супротстављене етничке, верске или расне групе. Носиоци тероризма могу да буду екстремни припадници националних или верских мањина који делују унутар земље или из иностранства (странци и тзв. *ексџремна џолиџичка емиџрација*).¹³ Од тероризма, који је првенствено идеоло-

¹² Код *дирекџног (џерсоналног) насиља* препознаје се насилник (појединац, група, организација итд.), а код *сџрукџурног насиља* нема препознатљивог насилника (друштвени систем). Не постоје насилне културе, које толеришу или подстичу насиље, само *кулџуре насиља* (угњетавана кроз релиџију, идеологију, на бази етничитета итд.) (види – Zuzan, Hansen, 2009: 123–129).

¹³ На пример, у време СФРЈ екстремистички део *националне емиџрације* (српске, хрватске, словеначке, македонске и албанске) деловао је против Југославије са позиције *сџпарџизма, унитаризма и иредентџизма* (Мијалковић, 2009а: 242).

шко-политички мотивисано насиље, треба разликовати насиље организованог криминала, што је злочин лукративног (имовинског) карактера, али који, у условима (грађанског) рата или оружане побуне, може да врши злочине са позиције екстремног национализма.¹⁴

Даље, непредвидива примена насиља, односно упадљива и стална претња насиљем од стране државних органа према свим члановима друштва или према припадницима појединих етничких, верских, расних или политичких група присутна је у тоталитарним режимима. Настојећи да у потпуности („тотално“) контролише целокупан државни и друштвени живот, режим прибегава *сitraховлади* (терору): присутне су шире формулације кривичноправних норми које се свесно злоупотребљавају, контролисано судство, санкционисање по аналогији, бруталност полиције и војске, тотална шпијунажа и потказивање међу грађанима, масовна емиграција, казни и радни логори, конфискација и национализација имовине, некажњено кршење закона од стране високих функционера, злоупотреба моћи, изборна крађа, политичке ликвидације, ратни злочини, општа сумњичавост, колективна параноја, грч, неизвесност и анксиозност (Димитријевић, 1997: 115–127).¹⁵ Посебна метода „страховладе“ је *йополитицид*, масовно и систематско убијање политичких и социјалних опонената (класни непријатељи, дисиденти, националисти итд.) од стране радикалних владиних и невладиних снага.¹⁶

Иначе, тоталитаризам се с правом везује за појам фашизма (у Италији, нацизам у Немачкој, франкизам у Шпанији), што је удружење и покрет који је заснован на позицијама интегралног национализма, а карактерише га милитантност, шовинизам, искључивост, империјалистичка агресивност, геноцидност, расизам, митологизација прошлости итд. Његов најекстремнији вид је *нацизам*, који карактерише и идеја о апсолутној доминацији једне расе (германске) и једног тла (немачког).

Од екстремног национализма треба разликовати екстремизам у међурасним односима – *расизам*. Реч је о крајње реакционарној идеологији која се заснива на

---

¹⁴ На пример, бројне организоване криминалне групе су током грађанског рата у Хрватској и у Босни и Херцеговини и током оружаног конфликта на Косову и Метохији прерасле у паравојне формације. Поред разних видова имовинског криминала (крађе, кријумчарење, недозвољена трговина, рекет, отмице итд.), под маском патриотских добровољачких јединица вршиле су и ратне злочине (Мијалковић, 2009б: 127).

¹⁵ Познати примери терора су нацистички у Немачкој, стаљинистички у СССР-у, режим Пиночеа у Чилеу, режим војне хунте у Аргентини, Чаушесков у Румунији, Садамов у Ираку, Титов у Југославији, Милошевићев у Србији итд.

¹⁶ Процењује се да је за 75 година прошлог века у свету убијено више од 62 милиона политичких и социјалних опонената, од тога у стаљинистичком Совјетском Савезу 49,5 милиона класних непријатеља и дисидената; у маоистичкој Кини око 35 милиона класних непријатеља; у националистичкој Кини 10,2 милиона комуниста итд. (Hough, 2008: 124–125).

квазинаучним теоријама о неравноправности људских раса у друштвеном развоју (тзв. ниже и више расе).¹⁷ Расизам је увек шовинистички, а у неким случајевима се поклапа са екстремним национализмом и клерошовинизмом (нпр. *антиисемитизам*).

Генерално, све последице екстремног национализма могу да се сврстају у две групе, а односе се на *безбедности појединца* и на *безбедности колектива*. У првом случају, реч је о угрожавању људских слобода и права појединца, пре свега права на живот, слободу кретања и настањивања, па до политичких, културних и економских права. У другом случају, реч је о угрожавању опстанка државе и друштва, односно о онемогућавању задовољења природног нагона колектива и потреби држава да преживе, одрже свој идентитет и развију се. Пре свега, реч је о угрожавању:

– *ојстџанка државе*, и то као суверене политичке заједнице која се својим идентитетом разликује од истоврсних творевина у међународном систему, која настоји да не изгуби свој идентитет и не постане део неке друге или више других држава, или да се не распадне на више нових држава од којих ниједна неће бити исто што је била и до тада;

– *националној ојстџанка*, као опстанка националне свести и националног идентитета људских колектива, у случају неподударања националне с државном јединицом (одолевање асимилацији и прозелитизму) и

– *физичкој самоодржања*, које се не своди на даљи живот државе или нације као организације, односно заједнице и идентитета, него на физичко преживљавање групе људи, било да су то становници једне земље било да су припадници једне нације. Развојем оружја за масовно уништавање и „геноцидне праксе“ повећана је опасност од физичког уништавања (истребљивања) етничких група (Димитријевић, 1973: 29–31; Mearsheimer, 2006: 62–71).

Стога и државе имају урођено и правно *право на самоодржање*, тј. *право на самоодбрану* (од других држава и друштава) и *право на самозаштити* (од природних и техничко-технолошких опасности).

4. Поглед савременог друштва на екстремни национализам

Поучена геноцидном праксом из Првог и Другог светског рата, и из страха да се она не понови у будућности, међународна заједница је одлучила да унапредимеханизме међународне безбедности. Тако настају организација Уједињених нација и бројне друге универзалне и регионалне међународне организације и

¹⁷ На расној сегрегацији биле су засноване и поједине државе у XX веку (нацистичка Немачка, Родезија и Јужноафричка Република у време апартхејда и др.).

иницијативе. Њихов циљ је био да се превазиђу постулати на којима је почивала пракса традиционалног – државоцентричног концепта безбедности, која је настала с Вестфалским миром 1648. године, а у којој није посвећивана нарочита пажња питању идентитета колектива.¹⁸ Стога је временом у безбедносној теорији и пракси развијен концепт *друшћивене* (тзв. *социјеталне*) *безбедности*, који за објекте заштите има друштвене групе, тј. људске колективе које карактеришу заједнички идентитет, вредности и интереси.

Значи, *друшћивена безбедност* је безбедност људских колектива које детерминише заједнички идентитет (уже), односно национални идентитет и јединство (шире одређење), због којих појединце и колективе угрожавају други појединци и колективи којима је својствен други идентитет. Конкретније, „социјетална безбедност је могућност друштва да опстане и задржи свој суштински карактер под променљивим условима и могућим или постојећим претњама. Реч је о одрживости традиционалних видова језика, културе, облика удруживања, верских и националних идентитета и обичаја, а све то у оквиру прихватљивих услова за развој.“ (Mshler, 2003: 52).

Истовремено, било је јасно да се без обзира на све израженију интеграцију и глобализацију, државе и друштва још дуго неће одрећи идентитета, ни својевољно, нити под притиском.¹⁹ Ово чак ни тамо где њихова промена изгледа најизвеснија, а то је у земљама Европске уније.²⁰ То потврђује и проблем екстремног национализма који је у Европи све израженији: „Ако се нација или културна група раније осећала угроженом (имиграцијом, страним производима, међународном сарадњом) могла је да зове државу у помоћ: да тражи рестриктивну имиграциону политику, да спроводи протекционистичку економску политику и да се повуче из нежељене сарадње. То данас одудара од правила и идеје Европске уни-

---

¹⁸ Окончањем тридесетогодишњег верског рата у Европи настала је савремена суверена држава, а безбедносна пракса првенствено се заснивала на заштити државних вредности и интереса (територија, суверена власт, економија и спољнополитички интереси) које су штитиле оружане снаге, обавештајне службе, правосудни систем и дипломатски органи. Безбедности друштвених група и њиховог идентитета, као ни институцијама цивилног друштва које би се о њима старале, није пружана заслужена пажња. Такав приступ безбедности био је доминирајући у свету до краја Другог светског рата, а у реалсоцијалистичким државама све до пада Берлинског зида и слома реалсоцијализма.

¹⁹ „Импулс заштите идентитета – културног, политичког као и економског, од урушавања од стране других је снажан. Људи по природи теже изолационизму и изградњи колективног живота који неће бити контаминиран контактима са другима.“ (Waltz, 2006: 93).

²⁰ „Европске интеграције праћене су озбиљном дилемом јер је национална држава, као последица историје и начина васпитања, још увек јак чинилац националних идентитета и културне диференцијације. Стога национални идентитети још увек имају превагу над европским идентитетом.“ (Bohas, 2003: 6–7).

је, што за последицу има страх да би интеграције потиснуле ренационализација и балансирање моћи; страх од интеграција и потреба да се брани национални идентитет; глобализацију и имигранте као претње националном идентитету; потенцијалне етничке сукобе који би довели до дезинтеграције Европе. Постало је јасно да се културе данас могу одбранити једино културом којом би се ојачао национални израз. Тако је идентитет постао питање високе политике, а култура је постала безбедносна политика.“ (Weaver, 2000: 371–372, 384–385).

У том смислу, међународна заједница је настојала да, доношењем извесних правних прописа, дефинише стандарде уважавања различитости у мултинационалном, мултикултуралном и мултирелигијском свету, чиме би се спречили бујање и штетне последице екстремног национализма. Једна од првих међународно-правних иницијатива против екстремног национализма је, између осталог, садржана у *Опшћој декларацији о љавима човека*:

– свако има право на слободу мисли, савести и вероисповести; ово право укључује слободу промене вероисповести или уверења и слободу да човек, било сам било у заједници с другим, јавно или приватно, манифестује своју веру или уверење подучавањем, обичајима, молитвом и обредом;

– свако има право на слободу мишљења и изражавања, што обухвата и право да не буде узнемираван због свог мишљења, као и право да тражи, прима и шири обавештења и идеје било којим средствима и без обзира на границе;

– свако има право на слободу мирног окупљања и удруживања; нико не може бити приморан да припада неком удружењу.²¹

Од докумената новијег датума, који су посвећени првенствено предупређивању овог проблема, ваља поменути *Оквирну Конвенцију Савеза Европске вредности културног наслеђа за друштво* у којој су се стране потписнице сагласиле да ће унапређивати заједничко наслеђе Европе које се састоји од:

– свих облика културног наслеђа у Европи који чине заједнички извор сећања, разумевања, идентитета, кохезије, стваралаштва;

– идеале, принципе и вредности, проистекле из искустава стечених кроз напредак и сукобе из прошлости, који негују развој мирољубивог и стабилног друштва, заснованог на поштовању људских права, демократије и владавине права.

С тим у вези, стране потписнице признају да:

– сви, појединачно или колективно, имају право да уживају добробит културног наслеђа и доприносе његовом богаћењу;

---

²¹ Чланови 18–20. Текст Декларације представљен је у – Хаџи–Видановић, Милановић, 2005: 102–105.

– сви, појединачно или колективно, имају обавезу да поштују културно наслеђе других на исти начин као и сопствено наслеђе, а самим тим и заједничко наслеђе Европе;

– остваривање права на културно наслеђе може да подлеже само оним ограничењима која су нужна у демократском друштву ради заштите јавног интереса, права и слобода других.²²

И Уставом Републике Србије (*Службени гласник РС*, број 83/2006) гарантује се и штити идентитет друштвених група које живе у нашој земљи (чл. 43). Такође, забрањује се насилна асимилација припадника националних мањина, као и вештачко мењање националног састава становништва на подручјима где припадници националних мањина живе традиционално и у знатном броју (чл. 78–79). Даље, гарантује се слобода и право изражавања националне припадности. Забрањено је и кажњиво свако изазивање и подстицање расне, националне, верске или друге неравноправности, мржње и нетрпељивости (чл. 47–49).

Најзад, Кривичним закоником Републике Србије (*Службени гласник РС*, број 85/2005, са каснијим изменама и допунама) се са више инкриминација забрањује понашање и деловање са позиције екстремног национализма. Пре свега, реч је о извесним *кривичним делима њројив слобода и њрава човека и њрађанина* (Повреда равноправности чл. 128, Повреда права употребе језика и писма чл. 129, Повреда слободе изражавања националне или етничке припадности чл. 130, Повреда слободе исповедања вере и вршења верских обреда чл. 131), затим *кривичним делима њројив часји и уљеда* (Повреда угледа Србије чл. 173, Повреда угледа због расне, верске, националне или друге припадности чл. 174, Повреда угледа стране државе или међународне организације чл. 175), *кривичним делима њројив усјавној уређења и безбедносји Републике Србије* (Угрожавање независности чл. 305, Признавање капитулације или окупације чл. 306, Угрожавање територијалне целине чл. 307, Напад на уставно уређење чл. 308, Позивање на насилну промену уставног уређења чл. 309, Оружана побуна чл. 311, Тероризам чл. 312, Диверзија чл. 313, Саботажа чл. 314, Шпијунажа чл. 315, Одавање државне тајне чл. 316, Изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости чл. 317, Повреда територијалног суверенитета чл. 318, Удруживање ради противуставне делатности чл. 319, Припремање дела против уставног уређења и

---

²² „Културно наслеђе“ је скуп ресурса наслеђених из прошлости, које људи идентификују, независно од власништва над њима, као одраз и израз непрекидно еволуирајућих вредности, уверења, знања и традиција. Оно обухвата све видове животне средине настале интеракцијом човека и простора током времена; „заједница повезана наслеђем“ је скуп појединаца који вреднују одређене аспекте културног наслеђа које желе да, у оквиру јавног деловања, одрже и пренесу на будуће генерације. Види чл. 2–4 Оквирне конвенције Савета Европе о вредности културног наслеђа за друштво (*Службени гласник РС*, број 1/2010; види и: Стојковић, 2008).

безбедности Србије чл. 320, Тешка дела против уставног уређења и безбедности Србије чл. 321), затим *кривичним делима њројив јавног реда и мира* (Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу, чл. 344а), као и извесним *кривичним делима њројив човечности и друјих добара зашћићених међународним њравом* (пре свега Геноцид чл. 370, Злочин против човечности чл. 371, Ратни злочин против цивилног становништва чл. 372, Ратни злочин против рањеника и болесника чл. 373, Ратни злочин против ратних заробљеника чл. 374, Организовање и подстицање на извршење геноцида и ратних злочина чл. 375, Расна и друга дискриминација чл. 387) и другим кривичним делима.

Друштвена безбедност је и предмет међународног старања и интервенисања влада, међувладиних и невладиних организација, кроз међународно посредовање у решавању етничких и верских конфликта и мировне мисије. Истовремено, друштвена безбедност је и предмет злоупотреба у оквиру савремене међународне хегемонистичке праксе.²³

Међутим, казненоправна и међународна репресија нису довољна, али ни најефикаснија средства. Хармонични суживот различитих етничитета могућ је уз развијену толеранцију, тј. прихватање и уважавање различитости. Миролубива коезистенција различитих колектива у оквирима државе могућа је уз унапређење опште, а пре свега безбедносне, политичке и демократске културе друштва, културну аутономију националних мањина, омогућавање богослужења и образовања на језику мањина и несметано уживање људских слобода и права, децентрализацију власти, јачање социјалне и културне функције државе, слободу медија, правне сигурности и владавине права итд. Истовремено, неопходно је континуирано развијати међународну сарадњу држава и нација, као и извесне правне режиме за осигурање међународног мира и безбедности, уз неизоставно поштовање међународног права и међународног субјективитета других држава.

Превенција екстремног национализма је посебно значајна за земље Западног Балкана. Национализам који је у прошлости за последицу имао физичко и емоционално насиље, тероризам, оружане побуне, грађанске ратове, геноцид и ратне злочине упозорава нас на то да је „балканско буре барута лако запаљиво“. Стога би нашу европску будућност морали да градимо и на „лекцијама“ из прошлости.

---

²³ Инструментализовани НАТО је, под изговором о неопходности заштите друштвене безбедности и спречавања хуманитарних катастрофа, оружаном напао више суверених држава (нпр., СРЈ, Ирак, Либију) под „маском хуманитарног милитаристичког интервенционизма“.

ЛИТЕРАТУРА:

- Абазовић, Д. (2006). *За нацију и боја – социолошко одређење религијског национализма*. Сарајево: Магистрат и Центар за интердисциплинарне постдипломске студије Универзитета у Сарајеву.
- Bohas, H.-A. (2003). *A New Middle Age: a Post-Westphalian approach to the European Union*. Claremont: European Union Center of California.
- Buzan, B.; L. Hansen (2009). *The Evolution of International Security Studies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Дивјак, С. (2006). *Проблем идентитетџа: културно, етничко, национално и индивидуално*. Београд: Службени гласник.
- Димитријевић, В. (1973). Безбедност и политичка заједница. У: *Појам безбедности у међународним односима*. Београд: Савез удружења правника Југославије, стр. 7–38. Објављено у: М. Хаџић (ур.) (2003). *Реформа сектора безбедности*. Београд: Институт Г 17 плус и Центар за цивилно-војне односе, стр. 19–48.
- Димитријевић, В. (1997). *Сираховлада – олед о људским правима и државном шерору*. Београд: Досије.
- Ђорђевић, О. (1989). Национализам. *Лексикон безбедности*, Београд: Привредапублик.
- Гиденс, Е. (2003). *Социологија*. Београд: Економски факултет.
- Gough, S., A. Stables (2008). *Sustainability and Security within Liberal Societies*. London: Routledge.
- Хаџи-Видановић, В.; М. Милановић (2005). *Међународно јавно право – збирка докумената*. Београд: Београдски центар за људска права.
- Хараламбос, М.; М. Холборн (2002). *Социологија: Теме и перспективе*. Загреб: Голден маркетинг.
- Hassner, P. (1997). Obsolete and Obsolete: Non-Territorial Transnational Forces versus European Territorial State. In: O. Tunander, P. Baev, V.I. Einagel (eds), *Geopolitics in Post-Wall Europe: Security, Territory and Identity*. London–New Delhi: PRIO-Oslo, Sage Publications, Thousand Oaks, pp. 45–58.
- Hough, P. (2008). *Understanding Global Security*. London–New York: Routledge.
- Јањић, Д. (2009). *Идеологија, јолишка, насиље – криза националног идентитетџа и етнички сукоби*. Београд: HESPERIAedu и Душан Јањић.
- Коковић, Д. (2002). Процеси интеграције, регионализам и очување културног идентитета. *Социолошки преглед XXXVI* (1–2): 163–171.
- Коковић, Д., Ж. Лазар (2003). Чиниоци неговања националног и културног идентитета у Војводини. *Социолошки преглед XXXVII* (1–2): 49–59.
- Кривични законик Републике Србије. *Службени гласник РС*, број 85/2005, са каснијим изменама и допунама.
- Лазар, Ж., Д. Коковић (2005). Етничка дистанца у Војводини (резултати истраживања). *Социолошки преглед XXXIX* (3): 251–264.
- McSweeney, B. (1999). *Security, Identity and Interests – A Sociology of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Mearsheimer, J. J. (2006). Strategies for Survival. In: R. Little, M. Smith (eds), *Perspectives on World Politics*, London–New York: Routledge, pp. 62–71.
- Мијалковић, С. (2009а). *Национална безбедносћ*. Београд: Криминалистичко-полицијска академија.
- Мијалковић, С. (2009б). Организовани криминал као претња националној безбедности. *Безбедносћ* LI (1–2): 119–132.
- Мијалковић, С. (2010). Војне претње националној безбедности и право на живот. *Правни живоћ – часопис за правну теорију и праксу* LIX (9), том I: 119–136.
- Мијалковић, С.; Милошевић, М. (2011). *Обавјештајно безбедносна дјелатносћ и службе*. Бања Лука: Висока школа унутрашњих послова.
- Миладиновић, С. (2006). Питање социјалних идентитета националних мањина и евроинтеграцијски процеси у Србији. *Социолошки преглед* XL (2): 207–245.
- Monahan, T. (2008). *Surveillance and Security*. London: Routledge.
- Мшлер, В. (2003). Национална, социјетална и људска безбедност – Општа разматрања са приказом балканског случаја. *Људска безбедносћ* I (1): 35–68.
- Нација и национализам (1993). *Енциклопедија јолићке културе*, М. Матић (ур.), Београд: Савремена администрација.
- Национализам (1966). *Мала јолићка енциклопедија*, Ј. Ђорђевић (ред.), Београд: Савремена администрација.
- Насилје (1993). *Енциклопедија јолићке културе*, М. Матић (ур.), Београд: Савремена администрација.
- Оквирна конвенција Савета Европе о вредности културног наслеђа за друштво (2010). *Службени гласник РС*, број 1/2010.
- Рое, Р. (2010). Друштвена сигурност. U: A. Collins (ur.), *Suvremene sigurnosne studije* (prevod), Zagreb: Politika kultura, str. 191–209.
- Савић, А., М. Делић, Р. Илић (1998). *Основи државне безбедносћи*. Београд: Образовно-истраживачки центар РДБ МУП РС.
- Стајић, Љ. (2008). *Основи система безбедносћи са основама израживања безбедносних јојава*. Нови Сад: Правни факултет Универзитета у Новом Саду.
- Соколовић, Ц. (2006). *Нација јојив народа*. Београд: Библиотека XX век.
- Стојковић, Б. (2008). *Евројски културни идентитет*. Београд: Службени гласник.
- Шкорић, М., В. Соколовска, Ж. Лазар (2008). *Традиција – језик – идентитет*. Нови Сад: Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду, Mediterran Publishing.
- Требјешанин, Ж. (2001). *Речник психологије*. Београд: Стубови културе.
- Трипковић, М. (2002). Регионализација и мултикултуралност у социолошкој перспективи. *Социолошки преглед* XXXVI (1–2): 5–16.
- Трипковић, М. (2005). Етнички сукоби у мултикултуралним друштвима и (не)могућност њиховог предупредивања. *Социолошки преглед* XXXIX (2): 99–121.
- Тркуља, Ј. (1995). *Освајање демократије – Оглед о јосјкомунизму*. Београд: Синг-Логос.
- Устав Републике Србије. *Службени гласник РС*, број 83/2006.
- Waltz, K. N. (2006). Structural Realism after the Cold War. In: R. Little, M. Smith (eds), *Perspectives on World Politics*, London–New York, Routledge, pp. 90–98.

Weaver, O. (2000). European Security Identities 2000. In: P. Burgess, O. Tunander (eds), *European Security Identities, Report 2*, Oslo: PRIQ, pp. 29–55. Објављено у: М. Хаџић (ур.) (2003). *Реформа секјора безбедности*. Београд: Институт Г 17 плус и Центар за цивилно-војне односе, стр. 361–395.

Wehler, H.U. (2005). *Nacionalizam – Povijest, oblici, posljedice*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.

Saša Mijalković

Academy of Criminalistic and Police Studies Belgrade

Summary

Goran Amidžić

Police College

Banja Luka (Republic of Srpska)

EXTREME NATIONALISM AND THE SECURITY OF CONTEMPORARY SOCIETY

Ethnic groups are characterized by certain collective identity whose foundations are made of language, religion, race, and country of origin with its culture and customs. Since ethnic identities differ one from another, in multinational and multicultural societies there is a latent danger of having ideologies that advocate ethnic distancing, imposing a danger to the security of other ethnicities, the change of constitutional order, as well as separation of certain parts of sovereign states with the aim of creating new countries or accession to some other ones. Besides the fact that these phenomena cause collective discrimination and severe violation of human rights, they are also, very often, accompanied by individual and collective violence – terrorism, (civil) wars, genocide, war crimes and other forms of inter-ethnic violence. Alongside with the extreme intolerance, these ideologies also propagate particularization of a society by ethnic, religious and race criteria. Given the fact that their base is made of glorification of their own national identity and negation of other ones, it is reasonably justified for them to carry an epithet of extreme-nationalist. Regarding the mentioned, this paper gives a perspective on definition and typology of nationalism, its consequences for the security of contemporary society, as well as on contemporary social reaction to it.

Key words: ethnicity, national identity, extremism, nationalism, societal security